

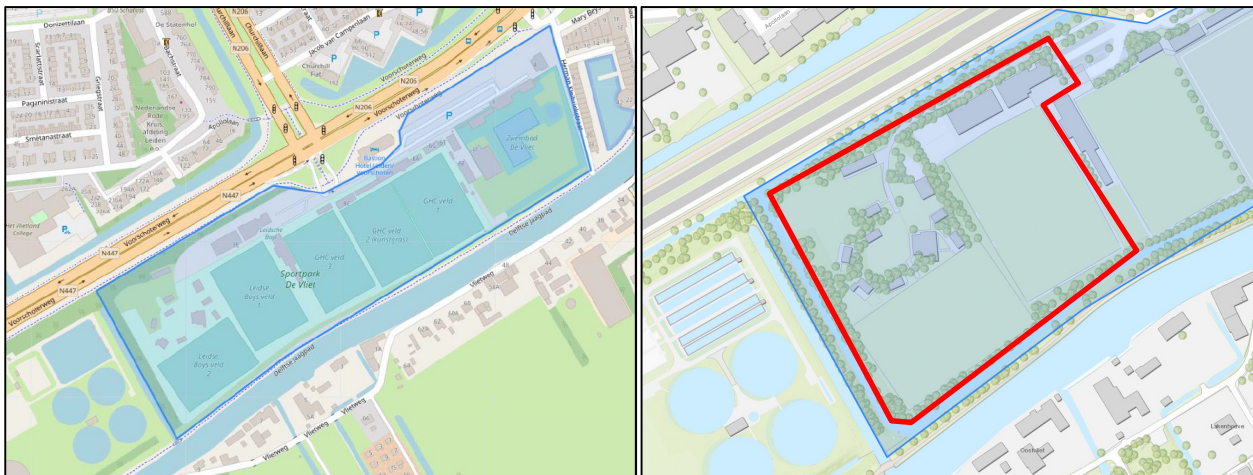
Opdrachtgever: Dhr. R. Klein, gemeente Leiden
Auteur: W. Moerland MSc
Betreft: Quick scan Vlietzone Leiden
Projectnummer: 1817
Datum: 21 april 2018
Status: definitief

bezoekadres:
Natuurhistorisch Museum Rotterdam
Westzeedijk 345
3015 AA Rotterdam
telefoon: 010 – 266 04 70
e-mail: info@bureaustadsnatuur.nl
www.bureaustadsnatuur.nl

Inleiding

Op verzoek van de gemeente Leiden heeft Bureau Stadsnatuur ecologisch onderzoek verricht op een ontwikkellocatie in Leiden, in de zogeheten Vlietzone (Figuur 1). Op de locatie zal grootschalige herinrichting plaatsvinden, met onder meer de ontwikkeling van een overdekte ijsbaan en alle bijbehorende infrastructuur. Hiertoe zal bestaande inrichting drastisch wijzigen. Middels een verkennend onderzoek (quick scan) is een inschatting gemaakt van potenties voor beschermde natuurwaarden, in het licht van de Wet natuurbescherming (Wnb). Hierbij is bepaald in hoeverre deze relevant zijn voor ruimtelijke ingrepen. Het gaat hierbij grotendeels om een actualisatie van eerder onderzoek. In 2016 en 2017 vond er ecologisch onderzoek plaats (Moerland, 2016; Seip 2017). Ongeveer een kwart van onderhavig plangebied, het westelijke deel, is nu voor het eerst onderzocht op potenties voor beschermde natuurwaarden.

Daarnaast is gekeken naar algemene natuurkwaliteit. De gemeente wil de geplande nieuwbouw inpassen in de ontwikkellocatie op een manier dat bestaande natuurkwaliteit zo veel mogelijk wordt ontzien.

Figuur 1. Plangebied Vlietzone (links) in transparant blauw. Nieuw onderzocht gebied, rood omkaderd (rechts)

Methodiek

Onderdeel Wnb

Op 17 april 2018 is het plangebied bezocht door een medewerker van Bureau Stadsnatuur. Hierbij is onderzocht:

- of het gebied potentie heeft als leefgebied van soorten die naar verwachting een strikt beschermde status hebben in de Wnb;
- voor welke functies het gebied voor betreffende soorten in aanmerking komt;
- of vervolgonderzoek naar de aanwezigheid van beschermde flora en fauna nodig is.

Aanvullend op het veldwerk is de natuurdatabase van de gemeente Leiden geraadpleegd, in beheer bij Bureau Stadsnatuur. Bij de beoordeling is de directe omgeving van het plangebied meegenomen, in verband met eventuele externe werking van voorgenomen activiteiten.

Toetsing vond plaats op basis van de Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland (d.d. 9 november 2016). Er geldt een algemene vrijstelling voor een aantal landelijke beschermde soorten, bij bestendig beheer of onderhoud en de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden. Derhalve komen in de volgende tekst de betreffende soorten (o.a. Bruine kikker, Egel, Vos en Bunzing) niet aan bod. De zorgplicht geldt voor deze soorten vanzelfsprekend wel.

Algemene natuurkwaliteit

Gedurende het genoemde bezoek is gelet op vegetatie en inrichting; faunistische of floristische bijzonderheden worden vermeld. Uitgangspunt is dat de locatie urbaan gesitueerd is en dat de duiding 'natuurkwaliteit' vanuit dit perspectief moet worden gezien. Ten aanzien van de herinrichting worden elementen of functionaliteiten aangewezen die zo mogelijk ontzien kunnen worden in de ontwerpfase van het projectproces.

1. Wet natuurbescherming

Resultaten

Beschrijving plangebied

Het plangebied is een deel van een groter groengebied, dat ligt tussen de Voorschoterweg en de Vliet. De huidige situatie wordt gedomineerd door sportvelden, een buitenzwembad en diverse laagbouw.

Infrastructuur, parkeerplaatsen, kunstgras en de opstallen vormen de bestaande verharding. Het plangebied wordt omzoomd door een smalle tot brede strook met houtopstanden met min of meer ontwikkelde struiklaag; het omliggende slotensysteem vormt de grens van het onderzochte gebied.

De veldsituatie van het plangebied is ten opzichte van 2016 en 2017 niet gewijzigd. In het westelijk en nieuwe deel van het plangebied zijn twee sportvelden, enkele opstallen en randbegroeiing met boomlaag.

Figuur 1. Veldsituatie plangebied.

Flora

Onder de Wnb beschermde flora is op of rondom het plangebied niet gevonden, noch te verwachten. Beschermde soorten zijn doorgaans (zeer) zeldzaam en komen nauwelijks voor in urbaan gebied. Voor soorten als Glad biggenkruid, Schubvaren en Muurbloem ontbreekt het in het plangebied aan geschikte groeiplaatsen.

Fauna

Ongewervelde dieren. Leefgebied voor beschermde invertebraten ontbreekt binnen het plangebied. In het algemeen geldt dat beschermde vertegenwoordigers zeer specialistisch zijn ten aanzien van het leefgebied. Hun habitat is hoofdzakelijk te vinden in ecologisch hoogwaardige milieus. De Platte schijfhoren, een Europees beschermde zoetwatermollusk, is slotensysteem rondom het plangebied niet te verwachten; dit is beschaduwde water met veel bladval. De Platte schijfhoren leeft in matig voedselrijke en zonbeschenen systemen met (ecologisch) rijke watervegetatie. Meest nabij gelegen vindplaats is gelegen in de Oostvlietpolder.

Vissen, Amfibieën en Reptielen. Strikt beschermde vertegenwoordigers van deze soortgroepen worden gezien de verspreidingsgegevens en het ontbreken van geschikt habitat niet verwacht. Waarnemingen van de Grote modderkruiper in de regio Rijnland zijn niet bekend (Kranenbarg *et al.* 2015). De Rugstreeppad ontbreekt in de gemeente Leiden (natuurdatabase gemeente Leiden).

Vogels. Nesten met een jaarrond beschermde status (categorie 1 tot en met 4) zijn binnen het plangebied niet aanwezig. Er zijn geen aanwijzingen voor nesten van de Buizerd of Sperwer binnen het plangebied, of in de directe omgeving. Een foeragerende Sperwer is in het oostelijke deel van het plangebied aangetroffen. De functie als foerageergebied hier moet niet als beschermd geïnterpreteerd worden; alternatieven voor foerageren zijn in de omgeving (park Hooghkamer, volkstuinten in de Oostvlietpolder, particuliere tuinen) voldoende aanwezig. Gesloten bospercelen ontbreken ook goeddeels. Voor Ransuil en Boomvalk zijn geen geschikte nestplekken binnen het plangebied aangetroffen. De enkele nesten van kraaiachtigen waren in gebruik.

Het is uitgesloten dat het groen wordt gebruikt als leefgebied voor de gebouwbewonende soorten met jaarrond beschermde nesten. De in het plangebied voorziet niet in potentiële nestplekken voor bijvoorbeeld Gierzwaluw of Slechtvalk. Hoewel voor een opportunistische broeder als Huismus diverse opstallen staan, ontbreekt het aan geschikt leefgebied. Noodzakelijk struweel voor de soort is niet voorhanden; de groenstroken worden gedomineerd door bomen. Gedurende het veldbezoek, toch volop in het broedseizoen van de soort, zijn ook geen waarnemingen gedaan van Huismussen.

Vogelsoorten onder categorie 5 (strikt beschermd wanneer 'zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden' dat rechtvaardigen) zijn aangetroffen. Het gaat om Ekster, Pimpelmees en Koolmees. Ook voorkomen van andere soorten uit deze categorie zijn aannemelijk: Boomkruiper, Groene specht en Grote bonte specht. Voor al deze soorten geldt echter dat de duurzame instandhouding van de regionale populatie niet in het geding is (bron: Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon & CBS). Nestbomen van Bosuil zijn niet aanwezig binnen het plangebied.

Tot slot zijn gedurende het broedseizoen nesten van overige vogelsoorten (voornamelijk van bosstruweel: Zwartkop, Tjiftjaf, Merel en Winterkoning) te verwachten. In gebruik zijnde nesten van alle soorten zijn strikt beschermd.

Zoogdieren. Potenties voor verblijfplaatsen van vleermuizen zijn nagenoeg niet aanwezig. Alle bomen binnen het plangebied zijn te jong en/of te goed onderhouden om een fysieke, beschutte plek voor rustende dieren te faciliteren. De conditie van deze bomen is te goed om holtes, breuken, spleten te herbergen. Een enkele populier in het noordwesten biedt mogelijk een verblijfplaats voor een kleine soort als de Ruige dwergvleermuis. Andere vleermuissoorten worden voor de gegeven situatie niet voor mogelijk gehouden.

Figuur 2. Locatie en veldsituatie van de boom met potenties voor vleermuisverblijfplaats.

In de opstallen binnen het plangebied zijn verblijfplaatsen niet te verwachten. Nader vleermuisonderzoek in 2017 (Seip 2017) heeft aangetoond dat de enkele potenties die gevonden zijn in het vooronderzoek (Moerland 2016) niet in gebruik zijn door vleermuizen. Ook de bebouwing in het westelijk deel is ongeschikt voor verblijfplaatsen van vleermuizen. Het gaat hier om laagbouw waarvan materiaal en/of bouwwijze niet geschikt is om een verblijfplaats van een vleermuis mogelijk te maken.

Voorts is geen sprake van essentiële foerageergebieden en/of vliegroutes binnen het plangebied. Er is sprake van een beschermde functionaliteit wanneer het gebied van essentiële waarde is voor de kwaliteit van verblijfplaatsen (BJJ12, 2017). Dit betekent dat met het wegnemen van essentieel foerageergebied verblijfplaatsen worden geschaad. Voor het groengebied in onderhavig plangebied zijn in de directe omgeving volop alternatieve foerageergebieden voorhanden, zoals de Vliet en Korte Vliet, park Hooghkamer, de volkstuincomplexen en de boerenerven in de Oostvlietpolder. Deze gebieden, zowel bos-, struweel- als waterrijk, bieden verspreid over het vliegseizoen elk hun eigen piek in prooidieren.

Gedurende het vleermuisonderzoek in 2017 zijn evenmin structureel hoge aantallen foeragerende dieren waargenomen. Ook waarnemingen die wijzen op een essentiële vliegroute zijn niet gedaan gedurende dit onderzoek. Het nieuw onderzochte, westelijke terrein maakt deel uit van structuren in het eerder onderzochte gebied. Derhalve zijn de resultaten van het vleermuisonderzoek specifiek betreffende de functies 'foerageergebied' en 'vliegroute' indicatief voor gebiedsgebruik door vleermuizen in het westelijke deel.

Met betrekking tot beschermingscategorie 'Wnb andere soorten' worden geen andere beschermde soorten zoogdieren verwacht. Toegankelijke bebouwing voor de Steenmarter ontbreekt. De Waterspitsmuis wordt niet waarschijnlijk geacht; de soort behoeft structuurrijke, heldere wateren. Binnen en nabij het plangebied ontbreekt dergelijk water. Voor overige soorten zoogdieren met een strikte bescherming ontbreekt het aan leefgebied of bevindt het plangebied zich buiten het natuurlijke verspreidingsgebied.

Beschermde gebieden

Het plangebied bevindt zich niet in een straal van drie kilometer van een Natura 2000-gebied; externe werking van voorgenomen effecten zijn zodoende niet te verwachten op de meest dichtbij gelegen gebieden (De Wilck, Meyendel & Berkheide). Tot slot bevindt het plangebied zich evenmin in het Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen EHS).

Het plangebied ligt binnen de 'bebouwde kom Boswet' van de Gemeente Leiden, waardoor de aanwezige houtopstand geen deel uitmaakt van de Boswet. Nadere toetsing in dit kader is niet noodzakelijk.

Conclusie

Bovengenoemde bevindingen worden in de volgende tabel samengevat. Belangrijkste conclusie is dat men (enkel) rekening dient te houden met in gebruik zijnde nesten van broedende vogels in beplanting.

Tabel 1. Overzicht conclusies ten aanzien van de Wet natuurbescherming.

soortgroep	beschermde soorten	functie	verbodsbepaling Wnb
planten	-	-	nvt
ongewervelde dieren	-	-	nvt
amfibieën	-	-	nvt
reptielen	-	-	nvt
vissen	-	-	nvt
broedvogels	categorie Jaarrond (1 t/m 4)	foerageergebied	- (want niet essentieel)
	categorie 5	nestlocatie	- (want GSVI niet in het geding)
	overige soorten	nestlocatie	verbod opzettelijk verstoren in gebruik zijnde nesten
vleermuizen	Ruige dwergvleermuis	mogelijke verblijfplaats	verbod verstoren of wegnemen van verblijfplaats
	diverse soorten	foerageergebied	- (want niet essentieel)
	diverse soorten	vliegrouwe	- (want niet essentieel)
overige zoogdieren	-	-	nvt

Aanbevelingen

Voorgenomen gebiedsontwikkeling raakt potentieel aanwezige beschermde natuurwaarden. De volgende aanbevelingen worden gedaan in het kader van de Wet natuurbescherming:

1. Voer de werkzaamheden uit conform de zorgplicht. Dit houdt onder meer in dat broedende vogels en in gebruik zijnde nesten worden ontzien. Voorkom verstoring van vogels door buiten het broedseizoen te werken (dus niet werken in van eind maart tot en met september). Let wel, nesten in gebruik door broedende vogels buiten deze periode zijn evengoed beschermd;
2. Houd rekening met een verjaringstermijn van ecologisch onderzoek. De resultaten zijn juridisch drie jaar geldig, wat betekent dat het vleermuisonderzoek afgerond in 2017 (Seip 2017) maximaal in 2020 bruikbaar is bij vergunningsaanvragen;
3. Beoordeel in hoeverre de gebiedsinrichting in conflict kan zijn met de locatie van de mogelijke verblijfplaats van de Ruige dwergvleermuis. Laat zo nodig nader onderzoek uitvoeren om te bepalen in hoeverre daadwerkelijk sprake is van een beschermde situatie. Onderzoek in het najaar, conform Vleermuisprotocol 2017, volstaat hierbij.

2. Natuurkwaliteit algemeen

Resultaten

Het plangebied is beoordeeld op algemeen gewaardeerde natuurkwaliteit. Een globale indruk van de kwaliteit is ontstaan door te scoren op vegetatie en diverse faunistische groepen.

Vegetatie

Grasland. Ecologisch aantrekkelijk grasland ontbreekt nagenoeg. Dit komt grotendeels door het voedselrijke karakter van de bodem en intensieve maai-beheer. Lokaal kunnen algemene soorten planten tot bloei komen, als Paardenbloem, Hondsdraf, Madelief en Pinksterbloem, daar waar stukken grasland niet structureel worden meegenomen in de maairondes.

Zoom- en bosvegetatie. De randzone van het gebied wordt gedomineerd door houtopstanden, waar Gewone es, Gewone esdoorn en Canadese populier het beeld bepalen. Hoofdzakelijk de strook rondom het perceel van het buitenbad herbergt een ecologisch, voor urbane begrippen, interessante struiklaag en kruidlaag. Onder meer Eenstijlige meidoorn, Liguster, Vlier vormen het struikniveau; de kruidlaag bestaat uit Hondsdraf, Look-zonder-look, Paarse dovenetel en Fluitenkruid. De structuur en gelaagdheid in deze zone is waardevol, bovendien in combinatie met een niet verruigde kruidlaag. In het westelijke deel van het plangebied zijn structuren die op gelijke wijze gewaardeerd zijn (Figuur 6).

Rondom de sportvelden is deze kwaliteit aanzienlijk minder aanwezig of ontbreekt (Figuur 3). Dit is een direct gevolg van het gevoerde beheer, waarbij de struiklaag periodiek wordt teruggezet. Ongunstiger is dat bij de werkzaamheden het struik- en boomafval versnipperd wordt in dezelfde groenstructuur, wat verruiging met Gewone braam en Grote brandnetel in de hand werkt.

Elders beperkt de groenzone zich tot een standaard bomenrij met gazoninrichting, wat ecologisch gezien ook weinig aantrekkelijk is. Voor bestuivers aantrekkelijke vroegbloeiende bomen zijn nauwelijks voorhanden. Sleedoorn, Grauwe en boswilg ontbreken, Vogelkers is over het terrein beperkt tot enkele exemplaren

Watervegetatie. De omringende watergang wordt qua ecologische potenties beperkt door de houtopstanden en is in deze context niet relevant. De oeverzones zijn abrupt en kennen geen vermeldenswaardige vegetatie.

Figuur 3. Plangebied (linker oever) met gedunde struiklaag. Door achterlaten groenafval vindt opslag van onwenselijke soorten als brandnetel en braam plaats. De overzijde, buiten het plangebied, is ecologisch gezien aantrekkelijk.

Fauna

Ongewervelde dieren. Aannemelijk is dat binnen het plangebied de meeste ecologische kwaliteit zich ophoudt in de randzone van het terrein van het buitenbad. Zoals benoemd zijn de groenstroken hier qua structuur en vegetatie het meest waardevol. Dit zal zich ook vertalen naar begeleidende soorten insecten, zoals vlinders en wantsen. De zoomvegetatie vallen hier bovenal op door uitgebreide aggregaties bodemnestelende bijen, waaronder het Roodgatje. De nestlocaties worden geparasiteerd door talrijk vliegende wespbijen (Figuur 4). Deze voor bijen geschikte situatie zal met name in het vroege voorjaar van waarde zijn, wanneer de bodem nog zonbeschenen is. Elders, op de locaties met verruiging, is in het geheel geen sprake van een open bodem, wat voor wilde bijen zo van belang is. Daarnaast zijn binnen het plangebied twee andere bodemnestelende bijen aangetroffen, Vosje (gewoon), Grijs rimpelrug (eenmalig). Plaatselijk vliegt de Gewone sachembij op de Paarse dovenetel. Een soortgroep als zweefvliegen zal beperkt vertegenwoordigd zijn. Het gazonbeheer beperkt het bloemaanbod; voor het larvale stadium ontbreekt het bovendien aan dood hout of een natte oeverzone.

Amfibieën. Gewone urbane soorten zijn te verwachten in en nabij het water, zoals Bruine kikker en Gewone pad.

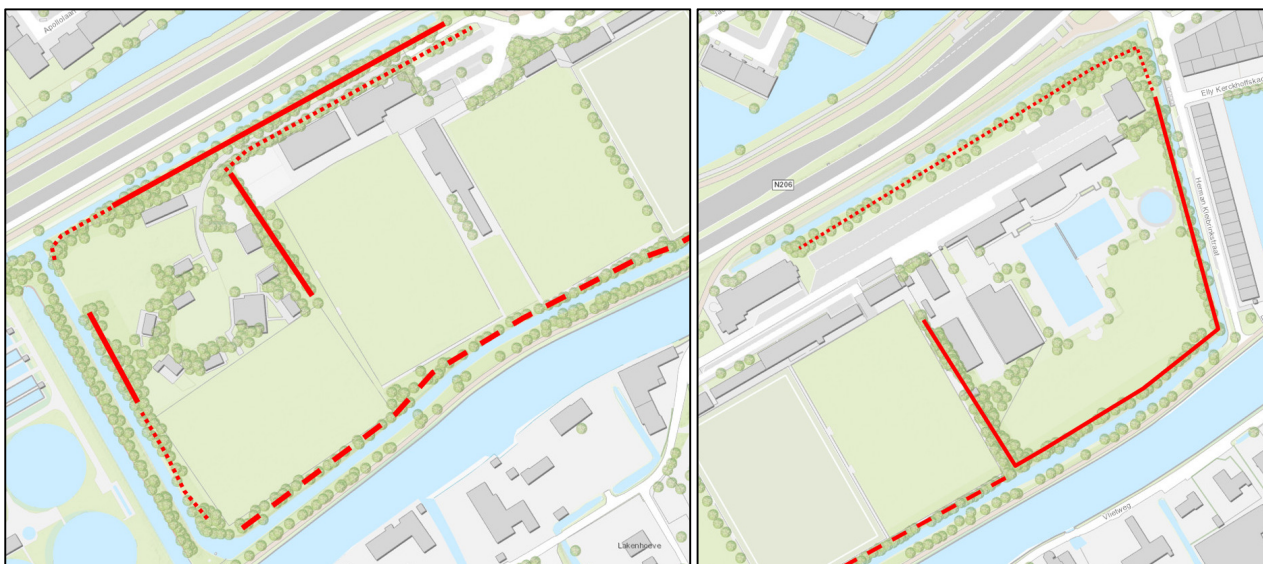
Figuur 4. Wespbijen vliegen talrijk in het oostelijke deel van het plangebied.

Vogels. Op basis van het veldbezoek en de structuur zijn de meeste broedterritoria te verwachten in de groenstructuur rondom het terrein van het buitenzwembad (Figuur 5). Hier geeft de struiklaag voldoende dekking voor nesten, zoals voor Tjiftjaf, Roodborst, Merel en Zwartkop. Daar waar een struiklaag ontbreekt komen dergelijke soorten niet tot broeden. Doordat aan de overzijde van de watergang (buiten het plangebied) de inrichting vaak wel structuurrijk is, zijn struikbroedende en bodembroedende vogels wel aanwezig binnen het plangebied. Bovendien wordt de randzone gebruikt als foerageergebied voor de Sperwer, blijkens het veldbezoek op 17 april 2018.

Figuur 5. Structuurrijke groenzone langs het terrein van het buitenzwembad.

Vleermuizen. De kwaliteit van het plangebied wordt met name gezien als foerageergebied voor diverse soorten vleermuizen. Het gaat dan hoofdzakelijk om dwergvleermuizen. De donkere en met bomen en struiken besloten watergang aan de zuidelijke en westelijke zijde is in theorie aantrekkelijk voor een lichtgevoelige soort als de Gewone grootoorvleermuis.

Figuur 6. Overzicht natuurkwaliteit westelijk (links) en oostelijk deel (rechts). Dichte lijn: met bestaande ecologische kwaliteit. Onderbroken lijn: kwaliteit blijft achter als gevolg van beheer. Stippellijn: kwaliteit beperkt door inrichting van bomen met gazon of beperkte breedte van de groenstructuur.

Conclusie en aanbevelingen

Natuurwaarden binnen het plangebied worden hoofdzakelijk gevormd door de randstructuren van de percelen. Plaatselijk zijn de groenstructuren in de huidige situatie van waarde (Figuur 6, dichte lijnen). Elders is de ecologische kwaliteit van die randstructuur van aanzienlijk mindere waarde, als gevolg van inrichting of beheer. Door ander beheer kunnen de natuurwaarden evengoed weer toenemen. Dit te meer daar de randzone in zijn geheel beschouwen, samen met de bosschages aan de overzijde van het slotenstelsel (wat buiten het plangebied ligt). De volgende aanbevelingen worden gedaan:

- in de projectontwikkeling uit te gaan van behoud van de randzones en waar mogelijk verbreding. Door in te zetten op ander beheer is de randzone lokaal sterk te verbeteren. Dit betekent enerzijds snoeiafval afvoeren, anderzijds dood hout in het gebied houden.
- de huidige ecologische kwaliteit is deels gebaseerd op de beperkte toepassing van kunstmatig licht. Ook bij de nieuwe inrichting zal men terughoudend moeten zijn met licht, wil men vleermuizen en nachtelijke insecten minimaal verstoren. Ontzie de groene randen van kunstlicht; waar toepassing niet anders kan, kies dan voor gerichte verlichting (selectief armatuur) of ander licht (kleur richting oranje/rood).

Literatuur

- BUJ2. 2017. Kennisdocument Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus*. Versie 1.0 Juli 2017. Utrecht.
- Kranenbarg, J., R.P.J.H. Struijk, M. Schiphouwer, J. Bergsma, K. Dideren & J.E Herder. 2015. De vissen van Zuid-Holland. Stichting RAVON, Nijmegen en Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Moerland, W. 2016. Quick scan Combibad De Vliet Leiden. bSR-notitie 1363a. Bureau Stadsnatuur, Rotterdam.
- Seip, T. 2017. Vleermuisonderzoek Combibad Leiden. bSR-notitie 386e. Bureau Stadsnatuur, Rotterdam.